

Zahradník Josef Rublič, téměř neznámá osobnost podílející se na ochraně památek zahradního umění aneb cesta ze šlechtické do státní zahrady

Jaromír TLUSTÝ

ANOTACE: Josef Rublič (1877–1953) patřil do generace zahradníků, jejichž profesní život začal v době Rakouska-Uherska ve šlechtické zahradě. Tam se vyučil a po mnohaleté praxi dosáhl na nejvyšší možný post – stal se inspektorem všech zahrad a parků na panstvích svého zaměstnavatele hraběte Herbersteina. 1. světová válka z něho udělala válečného invalidu, přesto působil dál jako hraběcí zahradník a snažil se o vzdělávání veřejnosti. Za 2. světové války se ještě pokusil pro šlechtického majitele uchránit od škod především zámeckou zahradu v Libochovicích, po válce pak se stejným úsilím tutéž zahradu opatroval jako státní majetek. Své celoživotní zkušenosti poté vložil do služeb státu, respektive je využil k záchraně desítek zahrad, které byly spolu se svými zámky vybrány k využití ke kulturním účelům. V letech 1948–1951 působil jako generální inspektor zahrad a parků při Národní kulturní komisi.

Úvod

První polovina 20. století nebyla pro šlechtické zahrady a parky zcela šťastným obdobím. Vzhledem k tomu, že tato umělecká díla obsahují živou, tedy proměnlivou složku, je jejich existence závislá na neustálé pravidelné péči, v tomto případě zahradníků. Tuto práci vykonávali především muži a jejich účast v 1. světové válce zbavila na čas zahrady podstatné části jejich pečovateli. Válka i nástup nového společenského zřízení spojený s pozemkovými reformami znamenaly také výrazné snížení prostředků, které bylo možné na péči o šlechtické zahrady věnovat. Dobří zahradníci mívají ke svěřené zahradě silný citový vztah, je to spíše poslání než zaměstnání, a proto se všemožně snažili zahrady udržet ve stavu, v jakém se nacházely před rokem 1914, a to jak během 2. světové války, tak po jejím skončení. Řada zahradníků musela přihlížet devastaci „svých“ zahrad, kterým se nedostalo privilegia být po roce 1946 vybrány jako odkaz minulosti k využití pro kulturní účely.

Příkladem zahradníka, který se naplno zapojil do péče o cenná umělecká díla z oboru zahradní kultury ve všech popisovaných přelomových obdobích, byl Josef Rublič. Na příkladu jeho života lze prezentovat proces vzdělávání a kariérního růstu zámeckého zahradníka přelomu 19. a 20. století. Rublič byl osobností, která svou projekční činností aktivně ovlivňovala vzhled svěřených zahrad, aby následně koncentrovala své síly na udržení kvality zahrad v ekonomicky a společensky nepříznivém období. Na sklonku života se věnoval snaze alespoň pro část cenných historických zahrad získat odpovídající péči a pozornost veřejnosti.

Prameny

Josef Rublič byl jedním z mála zahradníků, jejichž život byl před rokem 1989 zpracován v samostatné publikaci. Regionální publicista Otakar Špecinger (1923–2014), přítel Josefa Rubliče, vydal knihu s tímto námětem v roce 1986 v Severočeském nakladatelství pod stručným názvem *Josef Rublič*.¹ Byť byl její obsah poznamenán dobou vzniku, je zdařilou sondou do zahradníka života.

O. Špecinger byl vlastníkem části pozůstalosti Josefa Rubliče, kterou použil při přípravě knihy a poté ji krátce před smrtí daroval městu Libochovice.² Část Rubličovy pozůstalosti, především alba fotografií, získal v roce 2002 státní zámek Libochovice³ v rámci přípravy výstavy věnované 125. výročí Rubličova narození.

Rozsáhlá pozůstalost Josefa Rubliče je obsažena v dosud nezpracovaném archivním fondu Ústřední kanceláře Herbersteinských statků Libochovice.⁴ Obsahuje písemnosti z Rubličovy

■ Poznámky

1 Otakar Špecinger, *Josef Rublič*, Ústí nad Labem 1986.

2 V době přípravy textu byla uložena na Městském úřadu Libochovice. Kopie ve vlastnictví autora.

3 Ve vlastnictví státního zámku Libochovice. Nezpracováno, neevidováno. Dále jen: Rublič, SZ Libochovice.

4 Státní oblastní archiv v Litoměřicích, NAD 156, Ústřední kancelář herbersteinských statků Libochovice (dále jen SOA Litoměřice, ÚK Libochovice). Podle rozsahu a způsobu utřídění se lze domnívat, že Rubličovy písemnosti, obsažené dnes v sedmi kartonech, byly do fondu Ústřední kanceláře herbersteinských statků Libochovice vřazeny až po Rubličově smrti v době, kdy někdejší herbersteinský

1

Obr. 1. Josef Rublič, 1912, Štýrský Hradec. Státní zámek Libochovice.

va profesního života po roce 1902, především však z let 1940–1952, a písemnosti z jeho působení v Národní kulturní komisi.

Nemnoho písemností, zejména ze sklonku Rubličova života v Libochovicích, je doposud v soukromém vlastnictví libochovických obyvatel.⁵ Jedná se především o korespondenci a také strojopis nikdy nepublikované knihy z roku 1922, která měla mít název *Děje zámecké zahrady v Libochovicích, ovocnictví, vinařství a včelařství panství Libochovice – Budyně*.⁶

Šlechtický zahradník

Josef Rublič se narodil v Miletíně čp. 146 (okr. Jičín) 29. října roku 1877 jako nemanželské dítě Anny Mistrové. Až do roku 1883 užíval matčino příjmení Mistr. V lednu toho roku se za jeho otce přihlásil a dodatečně byl do matriční knihy narozených dopsán miletínský obuvník Josef Rublič.⁷ Snad matčiny existenční problémy stály v pozadí jejího rozhodnutí předat malého Josefa k výchově své ovdovělé matce Kateřině v Hořicích. Tam J. Rublič získal základní školní vzdělání, na něž navázal vyučením se zahradnickému řemeslu v zámecké zahradě v rodném Miletíně. Tam působil a byl Rubličovi prvním učitelem v zahradnickém oboru zahradník Antonín Kvoch (1827–1905).⁸

Po vyučení se J. Rublič vydal, jak bylo zvykem, na cestu za vzděláním. Jeho první kroky vedly do německých Drážďan, kde postupně pracoval v několika obchodních zahradnictvích a ve volných chvílích cestoval a vzdělával se. Navštívil významné zahrady a zahradnictví v Drážďanech a blízkém okolí (Lipsko, Erfurt, Quedlinburg), ale také umělecké sbírky (Drážďany, Míšeň).⁹

Rubličovu zdárně se rozvíjející zahradnickou kariéru v roce 1898 přerušila vojenská služba, po níž nastoupil nejprve do zahrad zámku v Poličanech, posléze pak do zahradnictví Josefa Valíka v Krnově.¹⁰

Na počátku roku 1902 bylo Josefu Rubličovi nabídnuto místo nadpříručího¹¹ v zámecké zahradě v Libochovicích (okr. Litoměřice). Tehdejší majitelem libochovického panství byl osvědčený Josef hrabě Herberstein (1854–1944), který v osobě mladého zahradníka brzy rozpoznal zdatného a kvalitního odborníka, což potvrdil i tím, že jej po dvou letech ustanovil palácovým zahradníkem (*Palaisgärtner*) zámku ve Štýrském Hradci (Graz, dnes Rakousko). Na podzim roku 1904 využil J. Rublič svou první cestu do Štýrského Hradce k tomu, aby navštívil významné zahrady: v Čechách Průhonice, na Moravě Lednici, ve Vídni Rothschildovy zahrady a zámecký park u letní císařské rezidence v Schönbrunnu.¹²

Jednou z prvních velkých realizací, kterou hrabě Herberstein J. Rubličovi pověřil, bylo vytvoření projektu úprav parku u zámku v Ptuj (dnes Slovinsko). Zámek byl po nákladné renovaci a Rublič tam založil park. S odstupem mnoha let uvedl Otakar Špecinger, že Rubličem nově vytvořený park byl velmi kladně hodnocený, přirovnáván byl k tehdejšími významným parkům Španělska a Maroka.¹³

Šestý rok (1908) ve službách Josefa hraběte Herbersteina se pro J. Rubliča stal významným. Hrabě jej ustanovil inspektorem zahrad, parků a veškerého ovocnictví na zámcích Štýrský Hradec, Ptuj, Wurmberg, Hrastovec a Ebensfeld. Stal se tedy odpovědným za dění v zahradách a parcích ve všech herbersteinských panstvích (kromě Čech a Moravy), čímž dosáhl na jeden z nejvyšších postů v zahradnické hierarchii. Na ten úplně nejvyšší vystoupal o tři roky později (1911), kdy jej hrabě jmenoval inspektorem všech zahrad a parků na herbersteinských panstvích, tedy i moravských (Dolní Kounice) a českých (Libochovice, Nepomyšl, Panenský Týnec, Vlachovo Březí).¹⁴

Velmi slibně se rozvíjející Rubličovu zahradnickou kariéru přerušila v roce 1914 válka. V rámci všeobecné mobilizace nastoupil službu v rakousko-uherské armádě, v jejíž řadách bojoval až do roku 1916, kdy byl jako válečný invalida (čtyřikrát raněn) propuštěn.¹⁵ Vrátil se zpět do služeb Josefa hraběte Herbersteina na pozici inspektora parků a zahrad. Odmítl se však vrátit do Štýrského Hradce, kde před vypuknutím války působil. Hrabě Josef vyhověl Rubličovu přání a nabídl mu, aby se trvale usadil v Libochovicích a odtud řídil veškeré zahrady a parky na herbersteinských panstvích. Rublič tam žil až do své smrti roku 1953.

Vzdělávání

Rubličovo vzdělání se na počátku jeho zahradnické kariéry skládalo jen z několika tříd obecné školy a vyučení se zahradníkem. Byl však velmi ctížádostivý a uvědomoval si, že vědomosti je nutné nejen získávat, ale i předávat. V mládí proto pilně studoval. V dospělosti publikoval v periodikách, psal knihy, přednášel.

Prvního vyššího odborného zahradnického vzdělání se mu dostalo při pobytu v Drážďanech, kde absolvoval dvouletý zahradnický kurz. Za svého působení ve Štýrském Hradci zprvu navštěvoval tamní hospodářskou školu, zakončenou zkouškami z ovocnictví, zelinářství a zemědělství. Následně studoval po dobu sedmi semestrů jako mimořádný posluchač na štýrskohradecké univerzitě. Studium ukončil státní aprobační z botaniky, zoologie, filozofie, národního hospodářství a účetnictví.¹⁶

2

Obr. 2. Josef Rublič, 1943. Státní zámek Libochovice.

■ Poznámky

archiv převzala státní správa. Do té doby tvořily součást Rubličovy agendy generálního inspektora Národní kulturní komise.

⁵ Kopie ve vlastnictví autora.

⁶ Druhý exemplář vlastní státní zámek Libochovice.

⁷ Státní oblastní archiv Zámorsk, Sběrka matrik Východočeského kraje 1587–1949, Farní úřad římskokatolické církve Miletín, okr. Jičín, sign. 101-3341. Matrika 1867–1886 (N), Miletín, s. 125.

⁸ Jeho otec Martin Kvoch byl zámeckým zahradníkem v Cholticích (okr. Pardubice).

⁹ Špecinger (pozn. 1), s. 11.

¹⁰ Ibidem, s. 11.

¹¹ Nižší pozice v zahradnické hierarchii, obnášející dohled nad zahradnickými příručkami, zpravidla vyučenými zahradníky, kteří v zahradě pracovali bez nároku na plat. Bylo jim hrazeno jen ubytování a strava.

¹² Špecinger (pozn. 1), s. 19.

¹³ Ibidem, s. 21.

¹⁴ Ibidem, s. 21.

¹⁵ Vyznamenání, *České zahradnické listy* XIII, 1916, č. 21–22, s. 88.

¹⁶ Špecinger (pozn. 1), s. 24.

3

Obr. 3. Kasteláni Národní kulturní komise českých památkových objektů, 1950. Státní zámky v Čechách a na Moravě (fotoalbum J. Rubliče), uloženo na státním zámku Libochovice.

Jistou formou vzdělání bylo pro J. Rubliče – tak jako pro ostatní zahradníky té doby – cestování. První velkou cestu do Anglie, Belgie a Holandska podnikl na základě stipendia uděleného mu roku 1912 ministerstvem orby. Další cesty, již na své náklady, podnikl až po roce 1918. Část z nich byla ryze profesní, kdy navštívil významná evropská zahradnická centra.¹⁷ Později podnikal prázdninové cesty, při nichž svůj profesní zájem spojoval se zálibou v historii a s odpočinkem.¹⁸

Josef Rublič byl zdatný fotograf a na svých cestách pořizoval snímky významných a zajímavých zahradnických lokalit, jež následně používal jako součást svých přednášek. Přednášet začal v době pobytu ve Štýrském Hradci, ale intenzivní přednáškovou činnost vyvíjel před 2. světovou válkou a po ní. Celkem v rozmezí let 1919 a 1952 realizoval 456 přednášek.¹⁹ Větší část z nich byla na zahradnické či botanické téma, v ostatních se věnoval svým cestám nebo regionální historii.

Časově a tematicky obdobná jako přednášky byla i Rubličova publikační činnost. Jeho texty o přírodě, zahradách, zahradničení, kulturních památkách a historii lze nalézt na stránkách odborných zahradnických periodik, regionálních vlastivědných sborníků i celostátních deníků.²⁰ Josef Rublič byl také autorem několika knih.²¹ Vydáním té první, s názvem *Obrana národa a státu podle vzoru přírody*,²² se však nepatrně odklonil od své dosavadní, a především budoucí tvorby.

Následující knihu, vydanou ve dvou jazykových mutacích, věnoval historii libochovického zámku, a především tamní zámecké zahradě. Nejprve vyšlo v roce 1937 české vydání, pod názvem *Historie starého libochovického parku*.²³ Podruhé vyšla publikace v roce 1940 německy s názvem *Zweihundertfünfzig Jahre des Schlossgarten Libochowitz in Böhmen*.²⁴ Velmi populární se stala a dvou vydání v letech 1940 a 1941 se dočkala Rubličova další kniha *Chcete mít radost ze své zahrady?*²⁵ Zahradníkům byly určeny i tři další Rubličovy knihy, psané za války, ale vydané až v roce 1947. První věnoval ovocnářům: *Pěstování ovoce v zahradách i v sadech*,²⁶ druhou milovníkům květin: *Květinová zahrádka, její založení a ošetřování*,²⁷ třetí začínajícím zahrádkářům: *Zahrádkář: praktické rady pro zahrádkáře a pro ty, kdož se jimi chtějí stát*.²⁸

Posledními dvěma knihami, do nichž jako spoluautor na sklonku života přispěl, se vrátil k historii libochovického zámku a tamní zámecké zahrady.²⁹

Roky 1939–1948

Působení J. Rubliče na postu zahradního inspektora herbersteinských zahrad a parků doznalo první významnější změny na sklonku roku 1939, kdy byl na panství Josefa hraběte Herbersteina německými úřady dosazen nucený správce, mající dohled i nad zámeckými zahradami a parky.³⁰ Znamenalo to, že mezi roky 1939 a 1945 nejen libochovická, ale i další herbersteinské zahrady v Čechách a na Moravě fungovaly ve velmi ztížených podmínkách.

I když to tak zprvu nevypadalo, obdobná situace nakonec nastala i po roce 1945. Josef Rublič se snažil zámecký park v Libochovicích uchránit před nepříznivými vlivy, ale chyběly mu

finanční a materiální prostředky i personál. Jeho podporovatel a velký příznivec Josef hrabě Herberstein byl již po smrti (zemřel 25. května 1944 ve Štýrském Hradci) a jeho dědic, Josefův syn Fridrich (1895–1965), se svého majetku prakticky neujal. Přestože byl Fridrichovi Herbersteinovi zámek Libochovice státem odebrán až v říjnu roku 1947,³¹ již v květnu 1945 byl právě Josef Rublič ustanoven Národním výborem v Libochovicích zámeckým správcem.³²

■ Poznámky

17 1923 Švýcarsko a Francie; 1928 Německo; 1930 Dánsko a Švédsko; 1936 Švýcarsko a severní Itálie.

18 1933 Řecko, Itálie, Alžír a Maroko; 1934 Turecko, Palestina, Egypt; 1937 Kanárské ostrovy, Madeira. Špecinger (pozn. 1), s. 25, 51, 52.

19 Špecinger (pozn. 1), s. 117.

20 Výběrem lze uvést: Josef Rublič, *Ananassa sativa*, *České zahradnické listy* IV, 1907, č. 17, s. 199, 200. – Idem, *Naše zahrady – škůdci ovocných kultur přezimují též v půdě*, *Národní politika* LXVIII, 1940, č. 320, s. 12. – Idem, *Chraňte staré umělecké památky*, *Venkov* XXXV, 1940, 13. 10., s. 6. – Idem, *Zahrady ozdravující a zušlechťující*, *Lidová demokracie* VIII, 1952, 9. 1., s. 3.

21 Nejstarší, nikdy nevydanou knihou byl zmíněný strojepis z roku 1922 o historii zámecké zahrady v Libochovicích (viz pozn. 6).

22 Josef Rublič, *Obrana národa a státu podle vzoru přírody*, Chrudim 1925.

23 Idem, *Historie starého libochovického parku*, *Československý zemědělec* XIX (zvláštní otisk), 1937, č. 28.

24 Idem, *Zweihundertfünfzig Jahre des Schlossgarten Libochowitz in Böhmen*, Libochovice 1940.

25 První vydání: Idem, *Chcete mít radost ze své zahrady?: praktické rady k založení zahrádek a zahrad, návody k pěstování ovoce, květin, zeleniny a k boji proti škůdcům, i jak lze láskyplnou prací nalézt štěstí a mír duše: přičleněny jsou práce v zahradce podle měsíců celého roku: v úvodu pohled na divuplný život rostlin*, Chrudim 1940.

26 Idem, *Pěstování ovoce v zahradách i v sadech: Praktické rady pro novodobé pěstění jakostního ovoce v zahrádkách i v plantážích*, Praha 1947.

27 Idem, *Květinová zahrádka, její založení a ošetřování*, Praha 1947.

28 Idem, *Zahrádkář: praktické rady pro zahrádkáře a pro ty, kdož se jimi chtějí stát*, Praha 1947.

29 Jan Kopta – Josef Rublič, *Rodiště Jana Ev. Purkyně: státní zámek v Libochovicích*, Praha 1951. – Eduard Fiala – Antonín Janda – Josef Rublič, *Zámek a zámecká zahrada v Libochovicích*, Libochovice 1948.

30 Dopis nuceného správce dr. Karla Fiedlera, 16. listopadu 1939, Městský úřad v Libochovicích. Kopie ve vlastnictví autora.

31 SOA Litoměřice, ÚK Libochovice, karton č. 513, Zápis – převzetí zámku Libochovice, 31. října 1947.

32 Libochovice, Dopis Národního výboru J. Rubličovi 12. května 1945. Majitel originálu neznámý, kopie ve vlastnictví autora.

Obr. 4. Dačice, zámecké zahradnictví. Státní zámky v Čechách a na Moravě (fotoalbum J. Rubliče), uloženo na státním zámku Libochovice.

Měl tedy vedle zámecké zahrady na starosti i zámek, a to v době, kdy byl využíván různými, mnohdy k památce necitelnými způsoby (ubytovna vojska, garáže, sklady, archiv).

Generální inspektor Národní kulturní komise

Představitelé státu si již před koncem 2. světové války uvědomovali, v jakém nebezpečí se nacházejí nemovitě i movité kulturní památky na našem území. Na základě prezidentských dekretů a dalších politických změn se do majetku státu dostalo velké množství památkově cenných objektů a mobiliáře, jejichž ochranu a správu bylo nutné zajistit. Postupně tento téměř nesplnitelný úkol na svá bedra přebíraly nejrůznější státní orgány (Zemský národní výbor, Ministerstvo školství a osvěty, Národní pozemkový fond aj.). V polovině roku 1946 byla za tímto účelem zákonem zřízena Národní kulturní komise pro správu kulturního majetku, vedená Zdeňkem Wirthem (1878–1961). Jejím úkolem bylo mimo jiné vybrat, které objekty budou zachovány a prezentovány jako historické památky. Ostatní měly být odevzdány potřebám lidu. Svou činnost komise prakticky zahájila v únoru 1947. Postupně bylo vybráno 92 areálů hradů a zámků s jejich zahradami a často i s hospodářským zázemím, nad nimiž komise převzala správu a připravovala jejich zpřístupnění veřejnosti a další využití. Zajištění údržby a koordinace veškerých stavebních prací byly svěřeny tzv. Technické kanceláři pod vedením Břetislava Štorma (1907–1960). Vzhledem k tomu, že péče o zahrady a parky měla svá výrazná specifika, zřídila komise na jaře roku 1948 funkci generálního inspektora zahrad.³³

Pro obsazení této pozice se jí podařilo získat právě Josefa Rubliče. Dne 3. května roku 1948 byl jmenován *generálním inspektorem pozemků památkového charakteru (zahrad, parků, obor), souvisejících se zámeckými (hradními) objekty*.³⁴ Pro J. Rubliče pověření znamenalo dohlížet na několik desítek zámeckých či hradních zahrad a parků i v nich působících zahradníků (případně správců).

Rubličovou první snahou bylo co nejdříve fyzicky navštívit většinu z nich a provést jejich prohlídku za účasti správce nebo zahradníka. Prohlédl si nejen samotnou zahradu, ale i přilehlé prostory a objekt zámku či hradu. Následně sepsal protokol o inspekční cestě, v němž lokalitu popsal, charakterizoval (jednotlivé části, stavby a významné rostliny) a určil postup prací pro následnou údržbu nebo obnovu.

Od svého jmenování v květnu 1948 až do

4

prosince toho roku vykonal 33 inspekčních cest. Hned v květnu navštívil zámky a jejich zahrady v Litomyšli, Kynžvartu, Náchodě, Krávném Dvoře a Opočně. Nejvíce toho roku cestoval v říjnu (8 objektů) a v listopadu (11 objektů).

V následujícím roce v inspekčních cestách pokračoval se stejným nasazením (30 objektů). V dalších letech se četnost Rubličových cest snižovala, i z důvodu zhoršení jeho zdravotního stavu. I tak v roce 1950 navštívil 23 zahrad a parků, o rok později 10 a v roce 1952 3. Celkem v rozmezí let 1948 a 1952 navštívil 109 objektů,³⁵ u nichž vystavil zápis o inspekční cestě a zdokumentoval je v jím založeném fotoalbumu. V albu je každý zámecký či hradní objekt, zahrada nebo její část zobrazena na Rubličem pořízené fotografii (nebo zakoupené pohlednici) s krátkým popisem historického a stavebního vývoje, současného stavu (se jménem zahradníka či správce), některé doplněné o místní zajímavost (památný strom, významná lokalita atp.).³⁶

Josef Rublič svěřené zahrady a parky navštěvoval opakovaně. Zároveň byl posílán i k posouzení stavu a dalšího vývoje lokalit, jež nebyly přímo ve správě Národní kulturní komise. V Rubličově pozůstalosti se dochovalo 114 složek obsahujících informace k jednotlivým zahradám a parkům, které byly součástí hradních a zámeckých areálů. Obsah složek je co do počtu dokumentů různý. Většina obsahuje přinejmenším protokol o první inspekční návštěvě, zpravidla však i o druhé návštěvě a také korespondenci se zahradníkem nebo správcem dané památky, případně (v malém počtu) i mapovou nebo plánovou dokumentaci.³⁷

V Rubličově pozůstalosti jsou vedle těchto složek i torza soukromé i profesní korespondence s několika tehdejšími zahradníky (napří-

klad z Lednice a Kynžvartu) a korespondence s jednotlivými pracovníky Národní kulturní komise. S činností Národní kulturní komise souvisí také řada oběžníků, jejichž autorem byl Josef Rublič. Byly určeny zámeckým zahradníkům a správcům památkových objektů. Obsahovaly obecnější instrukce a pokyny pro údržbu zahrad a parků.³⁸

Inspekční cesty, korespondence, psaní oběžníků i tvorba podkladů pro údržbu a renovaci parků byly nástrojem, kterým J. Rublič ovlivňoval vývoj jednotlivých lokalit a snažil se zamezit jejich postupnému zániku v rámci tehdejší památkové péče. Korespondence s pracovníky Národní kulturní komise a příslušných národních, později krajských výborů a dalších institucí s vlastníky památek a jejich parků byla výrazem Rubličovy snahy působit uvnitř památkové péče. Navenek, směrem k návštěvníkům památek, působil J. Rublič především prostřednictvím odborných i populárně naučných perio-

■ Poznámky

³³ Kristina Uhlíková, *Národní kulturní komise 1947–1951*, Praha 2004, s. 20–33.

³⁴ SOA Litoměřice, ÚK Libochovice, karton č. 513, Pověření: Generální inspektor pozemků památkového charakteru (zahrad, parků, obor), souvisejících se zámeckými (hradními) objekty, 3. 5. 1948.

³⁵ Do součtu je započítáno i 10 objektů, u nichž není známo datum Rubličovy návštěvy.

³⁶ Státní zámek Libochovice, *Státní zámky v Čechách a na Moravě*. Fotoalbum obsahující fotodokumentaci 122 památkových objektů a míst. Odtud převzaty počty a data prvních návštěv jednotlivých objektů.

³⁷ SOA Litoměřice, ÚK Libochovice, karton č. 514, 515, 516.

³⁸ SOA Litoměřice, ÚK Libochovice, karton č. 513, 517.

5

dik. Mezi lety 1949 a 1952 publikoval na stránkách *Lidové demokracie* například články o historii, funkci a smyslu zahrad nebo o památných stromech. Na stránkách *Zahradnických listů* naopak představoval jednotlivé zámecké zahrady a parky (například Libochovice, Buchlovice, Dobříš), jejich minulost a přítomnost.³⁹ Tyto texty nechal se souhlasem Národní kulturní komise vytisknout jako zvláštní otisky *Zahradnických listů* a věnoval je správám jednotlivých památkových objektů pro jejich propagaci.⁴⁰

Závěr

Josef Rublič přijal jmenování generálním inspektorem zahrad a parků ve svých sedmdesáti letech. Tedy ve věku, kdy jeho vrstevníci, někdejší šlechtičtí zahradníci, již nežili, nebo užívali zaslouženého odpočinku. Podobně jako pro Zdeňka Wirtha to pro něho byla výzva a možnost znovu se aktivně zapojit do odborného života. Nemalý podíl na přijetí tohoto úkolu měla také vidina, že ze své nové pozice dokáže přispět ke zlepšení stavu cenných zahrad a parků na našem území, jejichž úpadek a ničení mu nebyly lhostejné.

V tomto věku však přijatý úkol znamenal příliš velké fyzické vypětí, které nepříznivě ovlivňovalo jeho zdravotní stav. Prvně se to projevilo v únoru roku 1952, kdy musel podstoupit závažnou operaci. Byť byl podle svědectví současníků na pokraji smrti, dál se staral o zámeckou zahradu v Libochovicích a vykonával funkci generálního inspektora zahrad. Na přelomu let 1952 a 1953, již po zrušení Národní kulturní komise, přišly další zdravotní komplikace.⁴¹ Ne-

moci podlehl 9. ledna 1953 v Městci Králové. Místo svého posledního odpočinku našel na místním hřbitově.⁴²

Osobnost Josefa Rubliče patří k dosud podrobněji nezpracovaným postavám jak zahradní kultury, tak především péče o památky zahradního umění po roce 1948. Rubličova činnost v rámci Národní kulturní komise udala základní směr organizaci péče o historické zahrady a parky i v dalších letech. Díky jeho včasným zásahům bylo zabráněno řadě nevratných škod. Snažil se také o kvalitní prezentaci zahrad a parků směrem k široké veřejnosti. Od počátku usiloval o to, aby každá zahrada měla svého zahradníka a aby v průvodcích po zámeckých areálech nechyběly zmínky o hodnotách zahrad a parků.

Tento text je jen základní sondou do dané problematiky, vycházející ze zpracování prozatímního inventárního seznamu Rubličovy pozůstalosti v archivním fondu Ústřední kanceláře herbersteinských statků Libochovice. V tomto fondu jsou obsaženy cenné podklady dokumentující stav jednotlivých historických zahrad a parků v Čechách a na Moravě po 2. světové válce i dokumenty z činnosti Národní kulturní komise. Text je prvním krokem ke komplexnějšímu zpracování a následnému zhodnocení Rubličovy práce v posledních letech jeho života.

Exkurz: Rubličovy inspekční zprávy

Jednou z povinností Josefa Rubliče ve funkci generálního inspektora pozemků památkového charakteru (zahrad, parků, obor) bylo navštívit památkové objekty v majetku Národní kulturní komise, zjistit a zhodnotit stav tamních zahrad

Obr. 5. Lednice, zámecké zahradnictví. Státní zámky v Čechách a na Moravě (fotoalbum J. Rubliče), uloženo na státním zámku Libochovice.

a parků, určit postup údržby a navrhnout směr jejich další existence. Z každé inspekční návštěvy vyhotovil písemnou zprávu předkládanou jak zástupcům Národní kulturní komise, tak správcům a zahradníkům jednotlivých objektů. Obdobnou zprávu vypracoval i po další návštěvě objektu. V ní hodnotil dosavadní práce a navrhoval další postup. Obě zprávy zde předkládáme přepsané dle pramenného znění včetně zvýraznění klíčových slov a nadpisů podtržením.

Zpráva o vykonané inspekci porostů u státního hradu Pernštejna, 14. září 1951. Státní oblastní archiv v Litoměřicích, NAD 156, Ústřední kancelář herbersteinských statků Libochovice, karton č. 516

Národní kulturní komisi v Praze II.

Inspekční zpráva o zahradě u st. hradu Pernštejna

Přílohy: dvě /jedna z nich pro Techn. kancelář NKK/

Předkládám zprávu o své vykonané inspekci porostů u státního hradu Pernštejna, dne 14. září 1951

1. Doprovázen klíčníkem hradu Krejčím, prohlédl jsem veškeré části porostů a shledal:
2. Z prací, uložených k provedení podle zprávy o poslední inspekci podepsaného, bylo snahou a pílí zaměstnanců hradu mnoho užitečného provedeno, leč část úkolů musela být pro nedostatek pracovních sil odsunuta do podzimu.

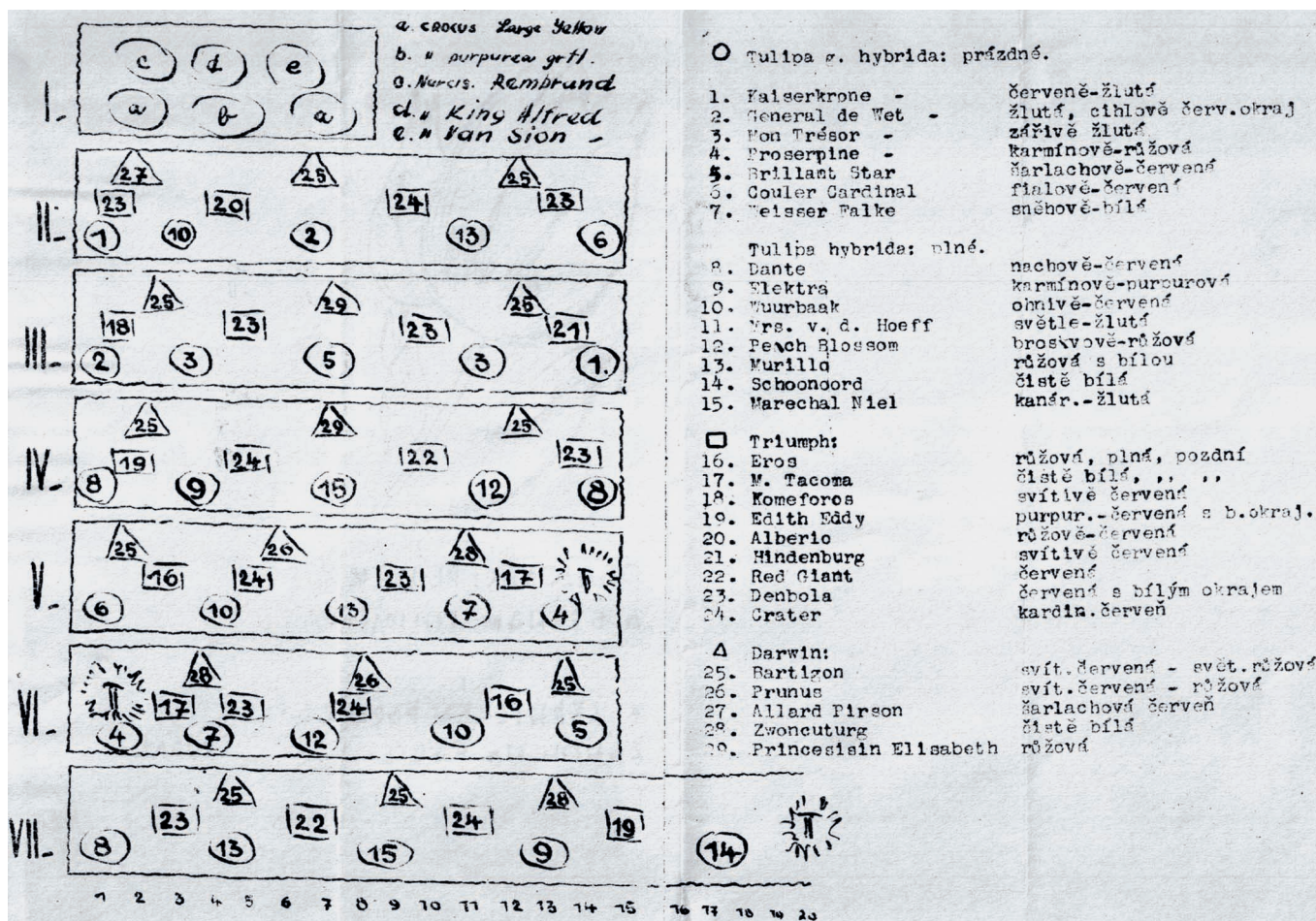
■ Poznámky

³⁹ SOA Litoměřice, ÚK Libochovice, karton č. 517 obsahuje více jak tři desítky rukopisů a výstřižků Rubličových novinových článků z let 1949–1952. Příkladem mohou být: *Neopouštějte staré zahrady; Je třeba znáti dějiny zahradnictví?* (1949); *Zámky a zahrady ústeckého kraje* (1949); *Květiny ozdravující a zušlechťující* (1950); *Pětiletka Národní kulturní komise* (1950); *Význam zahrad u zámků a hradů* (1951); *Památné stromy v zámeckých zahradách* (1952). Jelikož J. Rublič označoval rukopisy a novinové výstřižky zkratkami srozumitelnými jen jemu, podařilo se doposud v periodikách dohledat jen zlomek jím napsaných a vydaných textů obsažených v jeho pozůstalosti.

⁴⁰ Například *Státní zahrada v Dobříši* nebo *Poučení ze státních zámeckých zahrad*. SOA Litoměřice, ÚK Libochovice, karton č. 517.

⁴¹ Zápal plic se rozhodl léčit u svých přátel, manželů Strnadových, v Městci Králové.

⁴² Špecinger (pozn. 1), s. 114.

6

Obr. 6. Osazovací pláněk a seznam tulipánů v lednickém parku. Záhon na parteru. Státní oblastní archiv v Litoměřicích, NAD 156, Ústřední kancelář herbersteinských statků Libochovice, karton č. 515.

3. Památný tis na svahu pod první branou hradu stojící, byl podle návodu Státního památkového úřadu v Brně a podle posouzení Ing. Fričem z Čáslavi a konečně dle příkazů podepsaného opatřen vhodnou spoj nad rozvětvením, čímž je strom uchráněn před náhlým rozčísnutím. Hnilobné části kmene byly vyčištěny a desinfikovány, načež připevněna stříška z lepenky, aby bylo zamezeno vnikání dešťové vody do nitra stromu. Plůtek kolem dendrologického unikátu byl opraven a kolem tisu stojící a jej tísnící dřeviny byly odstraněny.

4. Hradní příkop byl vyčištěn, je však třeba na zdívu se usadivší keřky a plevel odstraniti včas, aby nenastaly škody, leptáním vnikajících kořenů mezi kameny a maltu.

5. U branky Schröflový a v příkopě u hradní brány nutno odstranit tři stromky, rušící a stínící zdívo.

6. U „Švédské bašty“ byl plot znovuzřízen, leč schody jsou zarostlé plevelí a nutno tam znovu odstranit divočiny a plevel.

7. Místo, kde stál skleník a paříště je nyní urovňováno a pěstují tam zaměstnanci a nájemníci zeleninu. Vyhlídku nesmí divočina zakrýt a klíčnickovi byly dány k tomu příkazy.

8. „Komtesčina zahrádka“ je podle dosavadních nařízení udržována.

9. Zahrádka „u hospody“ musí být udržována v pořádku.

10. „Botanická zahrada“, kde byly odstraněním divočin vzácné druhy dřevin listnáčů i jehličnatých, určil podepsaný několik typických jedinců jmény, aby si je klíčnick k ev. upotřebení při dotazech návštěvníků uvedl v paměť! Je tam kanadská jedle, limba, duglasky, buky, modřiny, javory a lípy v odrůdách botanicky cenných. Zmáhající se akáty nutno tam ničit. Nejúčinněji se to děje v červnu a srpnu!

11. Návštěvy hradu stoupají v počtu osob a udává klíčnick, že tam provedli hradem na 50.000 osob.

12. Sochy stojí doposud na místech původních a chátrají.

13. Klíčnickovi Krejčímu, jenž jevil /již dříve u něho známý/ zájem o porost hradu, dal podepsaný další směrnice k uchování krásně vyvinutých, památných a dendrologicky cenných dřevin.

Zlepšovací návrhy jeho byly projednány a použity k plánování.

14. Zprávu dal jsem v průklepech Oblastnímu inspektoru Malému a Správě st. hradu Pernštejna.

J. Rublič v. r.

Zpráva o vykonané inspekci parku a zahrady u státního zámku v Rájci nad Svitavou, 10. a 11. srpna 1949. Státní oblastní archiv v Litoměřicích, NAD 156, Ústřední kancelář herbersteinských statků Libochovice, karton č. 514. č. j. 644/51

Zpráva o vykonané inspekci parku a zahrady u státního zámku v Rájci nad Svitavou, 10. a 11. srpna 1949

1. Kastelán Josef Jirůšek doprovodil mne do všech částí zámeckého parku a nájemce zásobní zahrady, zahradník Otakar Zburník, dal mně na místě samém žádaná vysvětlení.

2. Zámecký park nese dosud stopy umístění 20.000 zajatců roku 1925 v celé části tohoto 17 ha měřicího parku činí dojem divočiny, akáty se rozmohly takovou měrou, že vytlačují jiné

7

rostlinstvo. Pouze na části k obci skloněné byly přičiněním kastelána jámy po zajateckých barácích zarovnané a louky poněkud znovuzřízeny. Terén parku je velmi nerovný, na západní a jižní straně místy strmý, ale půvaby nerušené přírody jevíci.

Založení parku dále se asi postupně, stáří stromů je různé, většina jich tam stojí 80 až sto let, jedna lípa má obvod kmene 420 cm, může být 250 letá, pod zámek k jihu jsou krásní jedinci buků, habrů, lip, javorů, klenů, tulipánovníků; v severní části jsou většinou mladé duby, pod nimiž tisíce jednoletých doubků. Park má 4 rybníčky; voda se přivádí z lesa obory umělým vodopádem do nejvýše položeného a z něho do dalších spádem stéká i vodotrysky žene.

3. Nádvoří před hlavním vchodem má uprostřed terénu prohloubený rybníček kruhovitěho tvaru s vodotryskem. Celá plocha je osázena kulovitě sestřihovanými zeravy /Thuya or./ až 1 a půl metru v průměru měřícími. Také široké pruhy sestřihovaného zimozrátu /Buxus semperv./ roubí plochu a tvoří několik elipsovitých záhonů, v nichž rostou keřovité růže polyanthy. V rozích nádvoří jsou mohutné živé ploty. Stěny budov jsou porostlé pnoucím rostlinstvem, které bují až na střechy a ucpává odtok vody.

Drůbež pobíhá volně prostranstvím. Kachny opanovaly rybník.

Brána od silnice do nádvoří je kovová se zdobením kovaného železa a se znakem posledního majitele.

Kaple, z nádvoří přístupná, je přidělena církvi čsl. s výhradou zachování v původním stavu.

V zámku bydlí vdova po býv. majiteli, pí. Reiferscheidová. Obě křídla nádvoří jsou obydlena, a to kastelánem, zahradníkem, šoférem Kouřilem státních statků, kteří nájem neplatí,

naproti tomu platí nájem 200.– Kčs. měsíčně sládek Jindř. Vašek, Matoušek a Hlaváček.

4. Deputátní zahrádky leží za budovou zámku k jihu a používají je bezplatně kastelán, šofér Jos. Tichý a Dvořáček Alois po jedné třetině plochy, k pěstování zeleniny a ovoce. Výměra asi půl hektaru, oploceno je vše zdí.

5. Zásobní zahrada u pivovaru je ve výměře 3 125 m² umístěna pod strání parku k západu a tvoří budovami a zdí s vraty uzavřený čtverec. Má tři skleníky: 144 m², krát 20 m, s ústředním topením a železnou konstrukcí plně zaskleným surovým sklem. Obsahuje nyní dokonávající okurkové kultury tržní. Druhý skleník má 88 m², 255 m³, je nepoužíván; má kanálové topení zařízené, střecha skleněná je poškozená. Množárna s obyčejným sklem a železnou konstrukcí se nepoužívá pro schátralost stavby. – Skleníky i kultury této části jsou ovlivňovány kouřem a výpary sousedící chemické továrny Staněk a nutno proti tomu zakročit, jelikož i stromy ve výše položené části parku zjevně jsou kouřem továrny poškozovány. – Pařížské se 200 okny jsou v provozu. – Vodovod sice nyní bezvadně funguje, ale sousedící pivovar si zařizuje vlastní vedení vody a tím se uvolní dostatečné množství vody pro zahradu.

Zahradník Otakar Zburník najmul si tuto zahradu od 15. XI. 1948 za roční nájemné Kčs 3.000.–, na jeden rok. Činí dojem pilného, a jak pěstovaná zelenina, květiny i ovoce ukazují, dobrého odborníka. Má chuť k dalšímu prodloužení nájmu. Je ženat. Má 1 děcko, bydlí v pravém křídle budovy u zámku.

Původně byla uvedená zahrada značně větší, ale v r. 1946 byla rozdělena a z větší části byla přidělena Rolnickou komisí jinému zahradníku, prý provisorně, jak mi sdělil předseda MNVýboru.

Obr. 7. Libochovice, pohled na část zámeckého parku, jehož podobu v roce 1912 navrhl Josef Rublič a realizoval vrchní zámecký zahradník Martin Hrbek (1846–1917). Soukromá sbírka.

V zahradě nalézající se v nájmu O. Zburníkem jsou tyto budovy: č. 2: nyní s dvěma nájemníky bytů, platící zálohově Kčs. 80. a 100.– měsíčně nájmu. Sklepy pro ovoce, prostorné a dobře opatřené policemi pro uskladnění plodů. Skladiště, 20 krát 8 m, v němž je teď dříví a potřebné zahradní předměty.

6. Stavby v parku: a/ kuželník, stabilní, leč střecha chatrná, stojí opodál zdi oplocení parku. b/ studna pitné vody v nádvoří, 8 m hluboká s ruční pumpou. c/ vrátnice, domeček s jedním prostorem je zachovaná stavba. d/ Za severním křídlem budovy stojí garáže a sklepy zámku, na nich jsou pnoucí rostliny rušící zdivo. e/ Vodovodní zařízení k napájení rybníků a pro vedení vody do zámeckých budov, i vodotrysky. f/ Chata tyrolská byla prodána Jarosl. Hlaváčkově a je z části rozebrána. g/ jeskyně umělá, bývalá kaplička, je nyní prázdná. h/ Tenisové hřiště je bez ohrady, pavilonek s krbem je u toho zachován.

7. Oplocení parku tvoří solidní zeď, nepatrně poškozená. Má 4 dobře uchované brány.

8. Školka ovocná byla nad tenisovým dvorcem dobře založena i osázena, leč chybí jí péče a láska!

9. Terasa před jižním průčelím zámku je osázena keři růží, které mohou zůstat zachovány.

10. Průhledy z parku do kraje nutno znovuzřídit! Zejména částečně uchované na zalesněné kopce Čert a Bábu k Lysicím.

11. U farního kostela stojící původní starý zámeček je ve správě státních lesů.

12. Předseda MNVýboru v Rájci, poštovník Karel Novotný, mne vyhledal a nabídl pomoc při znovupravě zámeckého parku poskytnutím brigád po žních. Projevoval uspokojení, že správce zámku i parku přejímá pro stát NKKe.

13. Disposice pro neodkladné práce v parku: a/ Suché stromy zpracovat na otop a stavivo zámku. b/ Krásné stromy chránit, oprostít, podpěrami a sponami opatřit, rány ošetřit. c/ Kořeny vyvráceného liriidendronu pokrýt zemí. d/ Akáty a náletem semen vzniklé dřeviny vykopat. e/ Louky zorat a nově osít užitkovou travinou. f/ Semenáčky dubů nabídnout Správě SL.

14. Zprávu předkládám ve 2 průpisech NKKi – jeden z nich Techn. kanc. NKKe – Bod 13 byl předán v průpisu správě zámku Rájec.

Z pověření NKKe J. Rublič, v. r.